
Dilema globalizačního procesu: uniformita nebo svébytnost?

Dilema globalizačního procesu: uniformita nebo svébytnost?

Fernando de Trazegnies Granda,
ministr zahraničních věcí Peruánské republiky
Univerzita Karlova v Praze
12. ledna 2000

I. ÚVOD

Především bych rád poděkoval Univerzitě Karlově za pozvání, které mne z mnoha důvodů velmi potěšilo.

Je pro mne nesmírnou ctí, že mohu promluvit na této staroslavné a prestižní univerzitě, založené ve XIV. století papežem Klementem IV. a českým králem, později císařem římským, Karlem IV., na vysokém učení, na kterém Mistr Jan Hus rozvinul tak významné intelektuální hnutí středověku. Vím rovněž, že se univerzita podílela i na dalších historických událostech, jako bylo jaro 1968 a že se studentská demonstrace roku 1989 stala impulzem, který vedl k pádu komunistického režimu - což vše prokazuje, že vždy byla ochotna bojovat za poznání a svobodu.

Být zde je pro mne obzvlášť příjemné i proto, že se cítím více univerzitním profesorem, než ministrem zahraničí: po více než 35 let vyučuji na Katolické Univerzitě Peru filozofii práva, dějiny práva a další kurzy. A právě díky tomu, že se pokládám především za akademika, se zde, mohu-li to tak říci, cítím jako doma.

Jelikož se tedy považuji spíše za akademika, než za politika, chtěl bych se s vámi dnes podělit o některé úvahy o mezinárodních vztazích z hlediska čistě teoretického a pro tuto chvíli zapomenout - o což vás žádám také - na politickou funkci, kterou zastávám. Znamená to, že ve svém vystoupení vyjádřím pouze mé osobní názory, které nelze považovat za oficiální stanovisko vlády Peru.

Hodně lidí dnes mluví o tom, jaký bude život v novém miléniu a v souvislosti s tím se mnozí ptají, jaké budou v tomto novém miléniu mezinárodní vztahy. Musím se přiznat, že z termínů jako „milénium“ mi naskakuje husí kůže. My, lidské bytosti, žijeme - s trochou štěstí - nanejvýš 80 až 100 let. Jak tedy můžeme mluvit o miléniích? Máme-li pochopit, co je milénium, musíme se ohlédnout zpět. Před jedním milénium byl Karel Veliký tím, kdo rozhodoval o mezinárodních vztazích. A co všechno se od těch dob odehrálo! Feudalismus, raný středověk, objevení Nového světa, španělské místokrálové v Americe, náboženské války v Evropě, formování moderních států, Francouzská revoluce, nezávislost amerických zemí, úžasný rozvoj vědy a techniky, vzepětí socialismu, který se v té době zdál být politickým režimem budoucnosti, studená válka, zhroucení socialismu a pád berlínské zdi - prostě tolik věcí, které Karel Veliký rozhodně nemohl předpovídat. Dokážeme si představit Karla Velikého, jak se domlouvá kódovanou telefonní linkou se svými generály a plánuje svou strategii na počítači? O takových věcech se mu nemohlo ani zdát. Jak tedy můžeme hovořit o tom, co se stane v průběhu milénia, když nemáme ani ponětí, co se může stát v následujících 50 letech?

Nevěřím ani v magii dat: přechod z XX. století do století XXI. je irelevantní: kalendář je pouhou konvencí a data sama o sobě nemají žádný smysl a navíc, k událostem v historii nedochází ze dne na den nebo z roku na rok, nýbrž jsou výsledkem složitých procesů, které se odehrávají v delším čase a lze je datovat pouze velmi obecně. Nicméně i přes tyto chronologické triviality nelze pochybovat o tom, že dnes prožíváme proces, který započal před nějakou dobou, bude patrně trvat několik desetiletí, bude od lidstva vyžadovat různá rozhodnutí a změny mezinárodních vztahů takovým způsobem, že by nás mohl zavést různými směry podle toho, jakou možnost si zvolíme. Nelze pochybovat o tom, že lidstvo prožívá chvíle sebereflexe a změn koncepce sebe sama a že tyto změny rovněž naznačují nový přístup k mezinárodním vztahům.

II. PROCES GLOBALIZACE

Svět, ve kterém se nacházíme, vůbec není statický a prochází hlubokou transformací. Nemusíme být ani příliš staří, abychom si nepovšimli zjevných rozdílů mezi světem našeho dětství a světem dnešním. Pro mnohé z nás, kteří v dětství

nezažili televizi, bylo cestování do zahraničí něčím pro dobrodruhy. Nijak zvlášť jsme se nezajímali o to, co se děje v jiných světadílech a navíc, o tom, co se stalo v jiných částech světa, jsme se dovídali až mnohem později: život obecně se odehrával v pomalém rytmu a na provinční úrovni.

Dnes se vše změnilo. Telefon, fax, komunikační satelity, kabelová televize a Internet zajišťují okamžitou komunikaci s kteroukoli částí světa. Uvědomujeme si vůbec, že každou hodinu se na Internetu objeví 65.000 nových stránek? V současné době má síť 320 milionů stránek a za deset let jich bude mít 300 tisíc milionů! Když se poprvé objevily rozhlasové stanice, potřebovaly 38 let na to, aby umožnily poslech 50 milionům posluchačů. Televize dosáhla stejného počtu diváků za pouhých 13 let. Internet tuto hranici překročil za 4 roky a podle výpočtů bude mít v roce 2005 - to znamená prakticky zítra - tisíc milionů uživatelů, což je šestina světové populace.

Nikdo si dnes nemůže připadat soběstačný, protože každý aspekt našeho života dnes závisí na mnoha dalších lidech a zemích. Jednoduchým pokusem lze prokázat, že taková vzájemná závislost je podstatou moderního světa. Představme si jakoukoli běžnou věc, kterou používáme denně, například noviny. Abychom si mohli kterékoli ráno přečíst noviny, musel nejprve někdo pokácet pár stromů ve finských lesích a zpracovat vytěžené dřevo na papír. Tento papír byl dopraven do různých částí světa loděmi, které mohly být norské. Mám dojem, že v našem městě se noviny tiskly na strojích, vyrobených v Německu. A k jejich výrobě potřebovali Němci železo z rudných dolů, které se nalézaly bůhví kde. Navíc, zprávy obsažené v novinách vydávaných v Peru, přišly přes satelity, umístěné na oběžné dráze Spojenými státy a přebírající signál televizních stanic z území Čečenska. Stejně bychom mohli pokračovat v takovémto propojování jedné země s druhou až do nekonečna. Navrhují, abyste si to někdy za nudného nedělního odpoledne vyzkoušeli na kterémkoli předmětu, na který vám zrovna padne zrak. Uvidíte, že v tomto podivném světě, ve kterém je nám dáno žít, je každý předmět oním bodem vesmíru, ve kterém se všechny úhly protínají, kde každý předmět otevírá nové obzory, je věcí, která nám předestírá veškerenstvo.

Chceme-li tyto změny pojmenovat slovem, které se stalo módním výrazem, můžeme říci, že žijeme ve světě v procesu globalizace. Podle mne byly hlavním impulsem k těmto změnám inovace, které proběhly ve dvou oblastech, které považují za základní: počítačové a komunikačních technologií.

Počítače jsou vynálezem, který se nepadobá žádnému jinému. Obecně byly vynálezy určitým doplňkem fyzického vybavení lidského těla: pila či kladivo rozšiřují možnosti ruky a umožňují jí provádět úkony, které by sama nesvedla; kolo a veškerá od něj odvozená vozidla jsou prodloužením našich nohou, protože nám umožňují pohybovat se ve větším prostoru, než by to bylo možné přirozeným způsobem. Dalekohledy jsou prodloužením našich očí a radiokomunikace je prodloužením našich uší a úst.

Zvláštností počítače je, že je „prodloužením“ našeho mozku. Ruce, nohy, oči a uši jsou částmi lidského těla, které fungují jako nástroje mozku, počítač však znásobuje možnosti mozku samotného. Počítače nabízejí možnosti zpracovávání nepředstavitelného množství údajů, provádění výpočtů, na které by náš mozek potřeboval léta, i řízení velmi složitých situací. Všechny tyto vlastnosti tak z počítače dělají nikoli pouhý nástroj, ale vynález, který je schopen vynalézat nové nástroje. Počítač tedy posiluje mozek a umožňuje lidské bytosti přetvářet svět způsobem, díky kterému je naše doba nesrovnatelná s kterýmkoli jiným obdobím v dějinách lidstva.

Současné s tím komunikační technologie odstranily fyzické vzdálenosti a rozšířily znalosti, které o sobě máme. Dnes už není možné žít izolovaně, protože cokoli, co se stane v jedné části světa, je okamžitě známo v kterékoli jeho jiné části. A proto každá věc, každá situace, každé rozhodnutí vedoucího představitele, každé země či regionu, se odrazí na životě všech ostatních lidí, zemí či regionů. A to je to, co nazýváme globalizací: použijeme-li myšlenku antického Řeka ve zcela odlišném kontextu, pak kterýkoli novodobý člověk může říci, nic lidského mi není cizí“, protože vše má dopad na život všech lidí. Genialita Marshalla McLuhana spočívala v tom, že tento proces dokázal rozpoznat již v jeho rané fázi a jako první ohlásil zrod „globální vesnice“, tj. světa protkaného tolika komunikacemi, že bude vypadat jako vesnička.

Technický pokrok a z něj vyplývající společenské změny nelze zastavit. V roce 1903 se výrobce automobilů Mercedes domníval, že maximální počet vozů vyrobených za jeden rok nemůže přesáhnout jeden milion, protože nebylo možné vyškolenit k řízení automobilu více lidí. Společnost Mercedes se nepochybně hluboce mylila. Výbor britského parlamentu dospěl k závěru, že žárovka, právě vynalezená Edisonem - ta žárovka, bez níž bychom dnes nedokázali žít - je exotickým artefaktem, vhodným pro lidi ve Spojených státech, protože v tomto mladém státě si lidé velice potrpí na povrchní novinky, pro zbytek světa však žádný praktický význam nemá. Jakkoli je obtížné předpovídat budoucnost, stačí se jen rozhlédnout kolem sebe, abychom si ověřili, že svět si velice rychle osvojil globální rozměr, že jsme den ode dne propojenější, že denně získáváme více informací o druhých - jako kdybychom žili ve vesnici, jak ji předpověděl McLuhan - jenže dnes tato vesnice obsáhne celý svět. Vůči této tendenci musejí lidé i národy zaujmout nějaké postavení. Bylo by samozřejmě nesmyslné globalizaci pomíjet a hledat útočiště v domyšlivé soběstačnosti ohraničeného prostoru, ať už je nazýván národním státem, místní kulturou, provinciálním duchem či podobně. Nikdo nemůže popřít, že globalizace již nastala. Dilema tedy nespočívá v tom, zda globalizaci přijmout či nikoli, ale ve způsobu, jakým budeme globalizováni.

III. HYPOTETICKÉ MODELY GLOBÁLNÍHO SVĚTA

Jestliže máme kráčet cestou globalizace, pak bude otázkou definovat, jaký typ globalizace si přejeme. Takovýto proces lze realizovat podle velkého počtu modelů a s různými cíli. Nestačí tedy proces globalizace pouze akceptovat, je rovněž nezbytné také definovat jak, za jakých podmínek si přejeme do globálního světa vstoupit.

Dnes se touto otázkou nebudeme moci zabývat hlouběji, můžeme však alespoň říci, že globální svět lze nazírat ze dvou hledisek. Na jedné straně je možné pokoušet se o dosažení univerzální civilizace, v níž lidstvo jednoho dne dospěje ke stejnému způsobu myšlení, stejné jediné společnosti a možná i jediné vládě. Na druhé straně se můžeme domnívat, že není příliš realistické ani příliš žádoucí představovat si homogenní globální společnost a že zde budou vždy existovat rozdíly mezi kulturami, můžeme dokonce říci, že by bylo vhodné, aby se tyto rozdíly zachovaly navždy. Z tohoto druhého hlediska není cílem stát se univerzální, uniformní civilizací - a ještě méně mít společnou vládu - ale zvýraznit a vyjádřit rozdíly. Stručně řečeno, zatímco v prvním modelu je důraz položen na jednotu a stejnorodost, druhý zdůrazňuje multiplicitu a různorodost; zatímco první model nalézá globální charakter světa v homogenní jednotnosti, druhý jej vidí ve vyjádření odlišností.

Tato dvě hlediska vedou k různým důsledkům v mezinárodních vztazích a vynucují si zcela rozdílné národní a mezinárodní strategie.

1. Univerzální civilizace

Idea univerzální civilizace se v zásadě objevuje s nástupem novověku: namísto kultivace sociálních a politických specifík, která byla podstatou středověkého světa, novověk zrodil ideu národního státu, sjednocujícího malá feudální území; tato tendence ke sjednocování se později stává inspirací snu o univerzální vládě, postavené na společných zásadách.

Za tímto snem by snad bylo možné vysledovat určitou nostalgii po ideji křesťanství, s morální autoritou - a v budoucnu dokonce i autoritou politickou - nadřazenou národním státům, postavenou obvykle na dogmatické (a určitým způsobem zjednodušené) vizi demokracie, lidských práv a dobrodiní technického pokroku. Jedná se o laické křesťanství, institucionalizovanější, nicméně obsahující stejné nebezpečí dogmatismu: místo tradičních křesťanských hodnot hlásá politická přesvědčení, která po poslední tři století ovládala západní svět.

Takovýto návrh tedy vyzdvihuje univerzální přijetí jedné jediné skupiny zásad jednoho jediného vyznání: západního modernismu. Není pochyb o tom, že modernismus přispěl velkou měrou k rozvoji lidstva tím, že nám poskytl některé myšlenky, které se staly vzácným a nezapomenutelným dědictvím lidstva, pokladem, který nesmí přijít vniveč: myšlenku nadřazenosti svobody nad čímkoli jiným, ideu demokracie a lidských práv, úsilí o všeobecné sociální jistoty a ideu sociální spravedlnosti.

Potíž je v tom, že tato koncepce moderní společnosti v sobě ukrývá paradox pochopený již Rousseauem, který lze vyjádřit myšlenkou, je naší povinností být svobodní". Stojíme před paradoxem, protože se zdá, že svoboda znamená, že si nemůžeme svobodně vybrat co - podle našeho názoru - lépe odpovídá našim zájmům a hodnotám; modernismus nám však říká: „Ve jménu svobody si můžeš zvolit pouze svobodu: jsi povinen zvolit si svobodu". Takováto svoboda tedy zároveň naznačuje možnost volby a restrikce této volby.

Ještě mnohem složitější je, když se pokoušíme popsat základní pojmy modernismu co do jejich použití. Co je svoboda, kam až sahá a kde jsou její hranice? Co je demokracie? Co jsou lidská práva? V souladu s výše uvedeným paradoxem dokáže modernismus zajistit, že se rozdílné významy těchto pojmů interpretují stejným a jediným způsobem, takže určité interpretace se považují za správné a jiné za mylné. Ve skutečnosti se preference specifické interpretace, vylučující jakékoli jiné možnosti, zakládá spíše na síle než na rozumu: rozum otevírá rozličné možnosti a není schopen si z nich zvolit. Potom tedy převládne interpretace silnějšího a za nejsilnějšího je považován ten, kdo - na jiném základě - je schopnější rozhodovat, ovlivňovat rozhodování druhých.

A tak se svoboda, která byla původně nádhernou explozí různorodosti, originality a nesrovnatelnosti, přeměňuje ve standardizovanou formu organizace, v níž jsou některá prohlášení a některé typy chování politicky korektní a jiné jsou zavrhovány, protože neodpovídají převládající interpretaci. V důsledku toho jsme nejen povinni být svobodní, ale musíme být svobodní a demokratičtí jediným specifickým způsobem ve smyslu svobody a demokracie, určeném určitými lidmi, vládami či kulturami. Vlivnější interpretace úspěšně vnutí své názory těm, kdo s nimi nesouhlasí, protože mají odlišné tradice, a tudíž i odlišnou interpretaci těchto pojmů. Západní pojetí modernismu se pokouší budovat uniformní svět, paradoxně ve jménu svobody a demokracie. Paradox tak získává kulturně-imperialistickou konotaci.

2. Vyjádření odlišností.

Existuje i zcela jiné stanovisko, podle něhož globalizace nespočívá v uniformním myšlení, dokonce ani ve jménu svobody a demokracie, ani v zániku specifík, obětovaných na oltář univerzální civilizace, ale v artikulaci odlišností, které jsou samy o sobě projevem svobody. V reakci na tuto ideu modernity, která se stále více ztotožňuje se západním způsobem života a usiluje o formování všech ostatních společností podle tohoto modelu, nastupuje postmoderní reakce, která postuluje globální svět, jenž respektuje kulturní identitu každé civilizace a umožňuje každé kulturní skupině, právně organizované formou státu, uplatňovat vlastní pojetí svobody a demokracie. Postmodernismus je založen na určitém skepticizmu vůči všem dogmatům a sociálním pravdám, které předstírají neomylnost. Vychází z nedůvěry, která podkopává všechny společenské konstrukce, které se tváří, jako by měly hodnotu absolutní pravdy. Jinými slovy, postmodernismus připouští,

že existuje i jiné chápání demokracie, že pěstováním svobody můžeme vytvářet odlišné společnosti a že společnost je možné definovat jako svobodnou různým způsobem.

Postmodernismus odmítá jakoukoli teorii člověka a společnosti, která potlačuje kreativitu, považuje všechny odlišnosti za kacířské nebo zatracuje jakékoli odchylky od západního stylu života a společenské organizace. To neznamená, že by určitý typ globálního řádu neexistoval. Prostě to znamená, že takovýto řád nemá právo vtěsnat svět do západní formy. Znamená to, že různorodost odlišných kulturních tradic by se neměla stát slitinou, v níž by se tyto zvláštnosti staly pouze stopovými prvky, překrytými jakýmsi strukturálními smlouvami univerzální společnosti. Světový řád nelze vybudovat na jediném způsobu pojetí svobody a demokracie, ale na základě artikulace různých způsobů chápání svobody, demokracie a mnohých dalších věcí.

IV. MEZINÁRODNÍ VZTAHY BUDOUNOSTI

1. Potenciální přístupy

Nelze pochybovat o tom, že tyto dva přístupy k procesu globalizace vedou k velmi rozdílným cestám vývoje mezinárodních vztahů. Pokud jako východisko přijmeme sen o univerzální civilizaci, pak by koherentní přístup na mezinárodní úrovni spočíval v rozvoji misionářského rozšiřování a propagandy hodnot a forem, které tvoří základ této univerzální civilizace. Tzv. vyspělé země - což jsou v tomto případě ty, které se silněji ztotožňují s univerzálním ideálem - se budou všemi možnými způsoby snažit přesvědčit cizí, zaostálé země zbytku světa o tom, jak pro ně bude výhodné stát se „západními“, a tudíž i moderními a vyspělými.

Neměli bychom zapomínat, že misionářství velmi často podléhá svodům inkvizice a zatracování. Když někdo věří, že má pravdu, jedinou možnou pravdu, je odtud velmi blízko ke kritice jiných stanovisek. Ruku v ruce s uniformitou kráčí nejen přesvědčování a propagace přijatelných hodnot, ale i zavrhování hodnot a společenských forem, považovaných za nepřijatelné. Dokonce i solidarita nabývá na agresivitu, protože podléhá příklonu k dogmatům. Mezinárodní spolupráce má sklon k transformaci v pomoc, podmiňovanou přijetím specifické interpretace určitých hodnot a je provázána izolováním a zavrhováním států, které hodnoty interpretují odlišným způsobem; zavrhování se může projevit formou politické a ekonomické odplaty za hříchy spočívající v tom, že nejedete cestou vedoucí k univerzální civilizaci.

Navíc může takový sen vést až ke svaté válce, která by měla nastolit tyto zjevně univerzální a nezpochybnitelné hodnoty, jak tomu bylo v případě katolických států v době zrodu protestantského reformačního hnutí, stejně tak jako v různých etapách historie světa Islámu, anebo v případě komunistické doktríny univerzální revoluce a při mnoha dalších příležitostech.

Svatá válka je - fyzicky i ideologicky - patologickou formou monoteismu se sklonem k vykořevení všeho, co považuje za modloslužebnictví a k zatracování a potrestání pohanů.

„Monoteistické“ uplatňování představy o tom, co je politicky korektní, může dovést i demokracii k politice svaté války proti nepřátelům demokracie. V podstatě je tato patologie výrazem arogance, protože naznačuje, že ten, kdo takto jedná, věří, že má absolutní pravdu a ve své falešné povznesenosti pronáší nezvratné soudy nad odlišnými jevy, ze kterých je svět složen. Takovýto postoj zapomíná, že jen Bůh je nadán absolutním věděním, že člověk vždy vnímá svět jen ze svého hlediska a že proto skutečný demokratický duch musí být založen na toleranci. Víra v to, co je „politicky korektní“ je novou formou modloslužebnictví, protože ten, kdo nás soudí podle těchto kritérií, se snaží být Bohem, který zná věci v jejich absolutní podobě, a přitom nebere v úvahu, že poznání člověka je pouze relativní a musí tudíž respektovat názory druhých, i když s nimi nesouhlasí.

Jestliže naopak podporujeme tezi, že není možné ani vhodné snažit se lidstvo zorganizovat do jedné civilizace a že bude lepší a nezbytné usilovat o artikulaci odlišností, pak budou mít mezinárodní vztahy zcela jiný cíl a budou k jeho dosažení používat odlišnou strategii.

V takovém případě se mezinárodní vztahy nepokoušejí získávat duše či zatracovat odpůrce, protože se nepokoušejí vnucovat politickou myšlenku. Jejich - mnohem skromnějším - cílem je vždy udržovat úroveň komunikace mezi rozdílnými civilizacemi, aniž by požadovaly, aby se tyto civilizace vzdaly své specifické kulturní a politické identity. Snahou aktérů mezinárodních vztahů tedy nebude přesvědčit druhé, aby přijali společné přesvědčení, ale spíše se budou snažit zachovávat komunikační kanály a udržovat je vždy otevřené, i když rozdíly mezi různými společnostmi a jejich politickými formami mohou být ohromné. Z tohoto hlediska je nezbytné pěstovat co nepřátelštější mezinárodní vztahy, a to i se státy, jejichž postoje považujeme za odporné, s těmi, které porušují zásady, jež my považujeme za důležité, dokonce i s našimi nepřáteli. Vzhledem k tomu, že mezinárodní scéna se nalézá ve stavu křehké rovnováhy, neustále narušované zájmy a obavami, jsou dialog, vzájemná tolerance, snaha o spolupráci, aniž bychom předem požadovali, aby ti druhí mysleli jako my, jedinou cestou k odvrácení katastrofy. Pokud se nepokoušíme nastolit univerzální civilizaci, není zde žádné společné vyznání, které by se dalo vnucovat, nehledáme žádnou jednotnou vládu pro celé lidstvo. Naším jediným cílem bude efektivní koordinace rozdílných vlád a kultur, ze kterých se skládá mezinárodní mozaika lidského rodu. Z tohoto hlediska lze myšlenku univerzálního impéria zavrhnout jako etnocentrický

mýtus. Všichni se shodneme na tom, že Západ je mimořádná civilizace, není však jediná a také nemusí být nutně nejlepší; a ještě méně by se měla považovat za kulturu, která by se měla vnucovat všemu zbývajcímu lidstvu.

Historie lidstva je přehledem vytrvalých a vždy neúspěšných snah o nastolení univerzální společnosti: pokaždé, když se některá konkrétní společnost prohlásí za vrchol veškerenstva a předstírá, že dosáhla univerzální hodnoty, objeví se jiné společnosti, které toto přesvědčení začnou uvádět v pochybnost a samy sebe ustanoví jako konkurenční a alternativní vrcholy. Po pravdě řečeno jsou dějiny lidstva poznamenány dialektickým rozporem mezi tendencí ke sjednocení a tendencí k diverzifikaci, mezi silou dostředivou, která drží lidi pohromadě, a odstředivou, která je rozptyluje, mezi impériem a odporem k ústřední moci. V samé podstatě svoboda a organizace, řád i zmatek potřebují jeden druhého a vzájemně se podmiňují. Pokud vsadíme pouze na organizaci a uniformitu a odsuneme stranou svobodu a různorodost, pokud nepřipustíme, že svoboda nezbytně narušuje řád, protože tvoří, přetváří, zpochybňuje, protestuje a dezorganizuje, pak se takovýto rigidní řád stane totalitou a dříve či později zanikne. Pokud naopak vsadíme pouze na neomezenou svobodu, dosáhneme pouze chaosu; a chaos je nepřítelem svobody ve stejné míře, jako totalita. A tak dialektický vztah mezi chaosem a řádem trvá neustále. V protikladu teze, předložené Fukujamou, nevěřím v konec historie, protože konec historie by byl koncem dialektiky a to znamená i koncem možnosti vynalézání prostřednictvím svobody, tedy koncem lidského života. Na rozdíl od Fukujamy se domnívám, že kde je život, je i svoboda; a kde je svoboda, tam budou otázky a pochybnosti, vzruch, boj mezi politickými a ekonomickými silami. Moderní svět proto nezakládá konec historie.

2. Rozhodující volba

První otázkou, na kterou musíme odpovědět, je tedy definice mezinárodních vztahů v příštím století, tj., který ze dvou popsaných postupů použijeme. Já osobně odpovídám, že si musíme zvolit ten druhý. Společnosti by neměly dovolit, aby se jejich individuální identita zcela rozplynula a staly se z nich pouhé „moderní“, tj. západní společnosti. Naopak, světové společnosti by měly - majíce neustále na zřeteli nezbytnost spolupráce v zájmu pokroku - posilovat své odlišnosti, tj. svá národní a regionální specifika, založená především na jejich vlastní kultuře. Zatímco modernismus končí zradou liberálních idejí, protože se snaží nastolit jediný, tak zvaný civilizovaný způsob života, postmodernismus znovu křísí svobodu a umožňuje lidem i národům racionálně rozhodovat o způsobu, jakým chtějí žít. V tomto kontextu jsou národy schopny uplatňovat kulturu a politické řízení, které považují za nejvhodnější, a řešit své vnitřní problémy svým vlastním způsobem, aniž by podléhaly cenzuře či schvalování jinými národy.

V souladu s tímto druhým způsobem jednání není předmětem mezinárodních vztahů směřovat k ráji na zemi, nýbrž předcházet peklu tím, že budou neustále udržovat otevřený dialog. Mezinárodní vztahy se tudíž nepokoušejí vytvořit selektivní komunikační filtry ani zavrhnout národy či vylučovat vlády, které mají protichůdné politické, kulturní či náboženské ideje. Naopak, snaží se budovat mosty, překlenující odlišnosti.

V. PRAKTICKÉ DŮSLEDKY

Jaký je význam toho všeho v praxi?

Odmítnutí utopie univerzální civilizace především předpokládá, že přijmeme život ve světě, na kterém existovaly a vždy budou existovat různorodé civilizace, s jeho stávajícími i budoucími nesrovnalostmi, a že tedy princip nezasahování je v mezinárodních vztazích základní zárukou zachování odlišností.

Znamená to, že musíme přijmout život v multipolárním světě, což by nás mělo vést k rozvíjení vztahů se všemi zeměmi a formami civilizace bez ohledu na to, zda s nimi souhlasíme, či nikoli.

To také dále znamená, že globalizace nespočívá v tom, že se staneme jen kapkou v oceánu, v němž se veškerá individualita rozplyne nebo si zachová pouze marginální význam. Globalizace musí být strukturovaným procesem uznávajícím odlišné póly, procesem, v němž se různé země budou snažit hledat to, co je jim společné, aby tak dospěly k lepší spolupráci a spolužití v globálním světě. Proto je velmi důležité konsolidovat a posilovat regionální bloky.

V případě Latinské Ameriky to znamená vzájemné přibližování jednotlivých zemí. Naše země mají tradičně silné individuální vazby na Spojené státy a Evropu, vzájemné vztahy jsme však opomíjeli. Potřebujeme tyto vazby posílit a usilovat o rozvoj společného trhu.

V zájmu dosažení tohoto cíle musíme ukončit hraniční konflikty, probíhající od chvíle, kdy jsme získali nezávislost. I v tomto směru se Peru připravuje na globalizaci. Mezi námi a našimi sousedy, Ekvádorem a Chile, po celá staletí docházelo k pohraničním konfliktům. Tyto spory způsobily několik válek a stály mnoho životů. V minulém roce jsme však podepsali s oběma zeměmi dohodu o konečném řešení takovýchto konfliktů. Peru, Ekvádor i Chile pochopily, že do globálního světa nemůžeme vstoupit zatížení požadavky, nesnášenlivostí, nedůvěrou a roztržkami, patřícími do 19. století, kdy byl svět ostře rozdělen na národní státy. Tyto pozůstatky mezinárodní organizace, založené na hermeticky oddělených zemích, zanedbávajících svou kulturní spřízněnost, byly překážkou bránící odpovídající participaci v procesu globalizace. Nyní, když jsme tyto překážky odstranili, můžeme posilovat vztahy s našimi sousedy, posílit význam Andského společenství a rozšířit je formou soustředných kruhů na všechny země Jižní a posléze i celé Latinské Ameriky.

Regionální společenství však nestačí. Připustíme-li, že žijeme v multipolárním světě, musíme také podporovat vztahy s veškerými póly, abychom docílili zdravé rovnováhy. V tomto smyslu Peru - a celá Latinská Amerika - prohlubují své tradiční vztahy se Spojenými státy i západní Evropou, ale zároveň rozvíjejí své vazby i na střední a východní Evropu a země asijsko-pacifického společenství.

Závěrem bych chtěl obrátit vaši pozornost k otázce, která si - podle mého názoru - zaslouží být předmětem vážného zamyšlení. Samuel Huntington používá zajímavé rozlišení mezi mezinárodním systémem a mezinárodní společností. Mezinárodní systém existuje tehdy, kdy státy mezi sebou udržují dostačující kontakty; mezinárodní společnost však existuje pouze tehdy, kdy mají státy mezinárodního systému společné zájmy a uznávají stejné hodnoty. Huntington k tomu podotýká, že dnešní svět je velmi dobře rozvinutým mezinárodním systémem, ale zároveň i velmi primitivní mezinárodní společností.

Nedomnívám se, že by naše budoucnost spočívala v přijetí takovéto reality a že bychom v ní měli žít. Místo pokusů o budování mezinárodní společnosti, založené na myšlence hypotetické (a možná imperialistické) univerzální civilizace, bychom spíše měli usilovat o zkvalitnění mezinárodního systému, který nám umožní žít v míru a spolupracovat při rozvíjení různých společností a kultur, které člověk na zemi vytvořil.